

4. *Винер Н.* Кибернетика, или управление и связь в животном и машине. – М.: Наука; Глав. ред. изданий для заруб. стран, 1983. – 344 с.
5. *Константинов О.А.* Предмет и метод экономической географии. – М.– Л.: Госиздат, 1926 / Режим доступа: kiysad.ru/gaznliit/geo8.html
6. *Мертесе У.И., Ныммик С.Я.* Современная география: вопросы теории. – М.: Мысль, 1984. – 296 с.
7. *Нещипоренко Г.Л.* Картографування соціально-економічних зв'язків великих міст (на прикладі обласних центрів України): Автореф. дис. ... канд. геогр. наук. – К., 1993. – 17 с.
8. *Покишишевский В.В.* Картографирование миграций и его этнические аспекты // Проблемы этнической географии и картографии / Отв. ред. С.И. Брук. – М.: Наука, 1978. – С. 86–100.
9. *Ретеюм А.Ю.* Земные миры. – М.: Мысль, 1988. – 266 с.
10. *Brunet R.* La carle, mode d'emploi. – Paris: Fayard/Reclus, 1987. – 270 p.

Д.А. Ляшенко

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ КАРТОГРАФИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СВЯЗЕЙ УКРАИНЫ И ЕЕ РЕГИОНОВ

Статья посвящена разработке методологических основ картографирования международных связей. Автор пришел к выводу о недостаточном уровне научного обоснования особенностей отображения на картах географических связей между странами на глобальном уровне геосистем. Выделяются такие направления исследования трансконтинентальные связи, связи с соседними странами, пограничные связи.

Ключевые слова: картографирование международных связей, методология, объекты картографирования, пограничные связи.

УДК 528.92

В.В. Молочко

Державне науково-виробниче підприємство «Картографія», м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ГЕОГРАФІЧНОГО АТЛАСУ ДЛЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуті основні етапи створення географічного атласу для вищої школи і їх особливості. Детально представлені структура і зміст географічного Атласу Вчителя, що складається з чотирьох самостійних частин («Загальна географія. Картографія», «Світ», «Материки, регіони, країни. Океани», «Україна»). Акцентується увага на нових підходах до створення серії економічних карт країн і регіонів світу, карт нової тематики. Описані особливості дизайну Атласу Вчителя. Визначені перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: картографування, географічний атлас, структура атласу, зміст атласу.

V. Molochko

FEATURES OF CREATION OF GEOGRAPHICAL ATLAS FOR HIGHER SCHOOL

The main stage of creation of geographical atlas for high education and their features are reviewed. The structure and content of The Teacher's Atlas, which consists of four

parts («General Geography. Cartography», «The World», «Continents, regions and world countries. Oceans», «Ukraine») are represented in detail. The new approach to design the economical maps of countries and world regions and maps of new thematic are accented. The features of cartographic designs of The Teacher's Atlas are described. The perspectives of future researchers are determined.

Keywords: mapping, geographical atlas, structure of atlas, content of atlas.

Вступ. Географічний атлас вчителя – комплексне картографічне видання, що покликане забезпечити студентів вищих навчальних закладів і вчителів сучасною та достовірною інформацією, необхідною для вивчення усіх курсів географії в загальноосвітній школі та факультативів із суміжних дисциплін. Створення довідкового атласу для вищої школи вирішує одне з важливих завдань тематичного картографування в Україні та здійснює рішення Державної національної програми «Освіта ХХІ століття».

Вихідні передумови. Під час проектування Атласу для вчителів у першу чергу враховувалися досягнення радянської та української картографічних шкіл, апробовані класичною картографією методи та підходи до створення комплексних навчальних атласів. Детально проаналізований географічний атлас для вчителів середньої школи, розроблений ЦНДІГАіК у 1954 р, який витримав близько десятка перевидань (останнє видання – 1985 р.) [1, 2]. Аналіз зарубіжних навчальних атласів подібного призначення надав можливості оцінити їхні змістовне наповнення, конструктивні елементи і загальний дизайн [3–10]. Завдяки таким дослідженням були визначені оптимальні параметри атласу, розроблені попередні його структура і зміст.

Метою дослідження є характеристика структури та змісту Географічного атласу вчителя, визначення основних етапів його проектування, нових підходів до створення карт, що висвітлюють актуальні теми і сюжети.

Виклад основного матеріалу. Атлас вчителя створений за єдиною програмою, містить загальногеографічні та тематичні карти світу, материків і океанів, окремих регіонів і країн, України. Карти атласу укладені на основі сучасних статистичних матеріалів та нових авторських розробок, адаптовані до навчального процесу. Підготовка карт до видання здійснювалася після попередніх консультацій з учителями географії (членами Асоціації вчителів географії України) і викладачами Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Атлас складається з чотирьох частин: «Загальна географія. Картографія», «Світ», «Материки, регіони, країни. Океани», «Україна». Кожна з цих частин містить нові картографічні сюжети.

Перша частина поділена на 6 розділів: «Земля в космічному просторі», «Оболонки Землі», «Старовинні карти», «Картографічні проекції», «Способи картографічного зображення», «Топографічні карти». Поруч з традиційно представленими картами, схемами і малюнками до тем загальної географії, детально подані теми з картографії. Тут відображений розвиток картографування, пояснені особливості картографічних проекцій (акцентуючи увагу на тих,

що задіяні в атласах для вчителя), на прикладі карт атласу проілюстроване застосування різних способів картографічного зображення, подані фрагменти топографічних карт різних масштабів, що наочно відображають сутність генералізації. Вперше в навчальному атласі проілюстровано історію розвитку картографії від первісних зображень Землі до старовинних карт XVIII ст. До розділу топографічних карт увійшли космічні знімки (Землі, Європи, України, Києва), до яких подані пояснення зображених географічних об'єктів у вигляді легенди.

Друга частина, присвячена фізичній та соціально-економічній географії світу, складається із 7-ми розділів. Вступний розділ містить фізичні карти півкуль, історико-географічних регіонів світу, годинних поясів, географічних відкриттів. Треба відмітити, що тема великих географічних відкриттів представлена на декількох картах, серед яких карти маршрутів Василя Григоровича-Барського, Миколи Вавилова, Жака Іва Кусто, Тура Геєрдала, Алена Бомбара.

Розділ «Природні умови та ресурси» представлений традиційними картами тектоніки і геології, клімату, ґрунтів, рослинного і тваринного світу, природних зон. В окремий підрозділ винесені карти природно-ресурсного потенціалу (мінерально-сировинних, земельних, водних, лісових, рекреаційних ресурсів, ресурсів Світового океану).

Соціально-економічну географію світу пропонується вивчати за розділами «Політична карта», «Населення», «Економіка». Вперше до атласу увійшли картографічні сюжети, що детально характеризують формування політичної карти 1914 р., 1923 р., 1941 р., 1961 р., 1989–1991 рр., 2008 р., державний устрій країн, міжнародні організації політичного і економічного спрямування.

Кarti населення (розселення, демографічної ситуації, міграції, національного, расового і релігійного складу, зайнятості), основних галузей промисловості (паливної промисловості, енергетики, електроенергетики, чорної і кольорової металургії, машинобудування, хімічної, лісової і деревообробної, текстильної промисловості) і сільського господарства (вирощування зернових, цукрових, олійних, тонізуючих культур, овочів і фруктів, тваринництва і рибальства), транспорту, зовнішньоекономічних зв'язків виконані із застосуванням нових методичних розробок авторів.

Серед карт, що вміщені до атласу вперше, треба відзначити такі: «Рівень соціального розвитку країн» (індексу людського розвитку), «Телекомунікації», «Інтернет», «Фінансово-банківські системи», «Транснаціональні корпорації».

Завершує характеристику світу розділ «Глобальні проблеми людства», до якого увійшли карти «Екологічні проблеми», «Аральське море», «Антарктида. Зменшення озонового шару», «Емісія вуглекислого газу», «Пилове забруднення атмосфери», «Вплив автотранспорту на навколишнє середовище», «Зміни площі лісів», «Калорійність харчування», «Неграмотність», «Захворюваність населення (туберкульоз, малярія)», «Захворюваність на СНІД», «Алкоголізм і

наркоманія», «Енергетична проблема», «Воєнні конфлікти», «Військовий потенціал країн світу». Доповнює розділ карта охорони природи, де зображені національні парки, включаючи такі, що заходяться під охороною ЮНЕСКО, і міжнародні організації з охорони природи.

Третя частина, присвячена вивченню материків і океанів, країн та груп країн, складається з 8-ми розділів: «Європа», «Азія», «Африка», «Північна Америка», «Південна Америка», «Австралія та Океанія», «Антарктида», «Океани». Усі розділи мають чітку структуру: розпочинаються з оглядових фізичної і політичної карт, потім розміщені тематичні карти тектоніки і клімату, розселення населення та національного складу населення (для Європи і Азії), формування території (для Африки, Північної та Південної Америки), колонізації материка і розселення корінних народів (для Австралії).

Далі містяться карти країн та груп країн, для яких відведені дві сторінки: на першій подано загальногеографічну карту, на другій – схеми адміністративно-територіального устрою, зміни чисельності населення (за 10 років), економіки. На економічних картах відображено межі економічних районів, міста – основні економічні центри (значки-кола різного діаметру, що пропорційні числу зайнятих в економічній діяльності; фон кіл указує на функціональний тип центру, літера – на спеціалізацію), найважливіші центри видобувної промисловості (символічні значки), сільськогосподарські райони, транспортні коридори, райони рибного промислу та вирощування аквакультур, рекреаційної діяльності.

Такий підхід до створення економічних картосхем уперше реалізований в Атласі вчителя, що дозволить постійно оновлювати швидкозмінну інформацію. Картосхеми доповнюють «паспорти» країн, в яких зазначено їх площу, чисельність населення, столицю з чисельністю жителів, склад території, державний устрій, приналежність до міжнародних об'єднань, релігійний склад населення, структуру зовнішньої торгівлі, грошову одиницю.

Остання, четверта частина атласу представляє фізичну і соціально-економічну географію України. Тут розглядається формування території країни, природні умови і природні ресурси, населення, економіка, екологічна ситуація. Нові підходи реалізовані при створенні карт природно-ресурсного потенціалу, національного і мовного складу населення, рекреаційної діяльності (карти санаторно-курортних і туристичних об'єктів). Серед карт, що вперше ввійшли до навчального атласу, треба відмітити такі, як «Телекомунікації», «Банківська система», «Прямі іноземні інвестиції».

Карти атласу доповнює текстова (пояснення тем і термінів) та графічна (діаграми, графіки, схеми і малюнки) інформація, сторінки прикрашають слайди характерних географічних явищ і об'єктів. Завершує це довідкове видання покажчик географічних назв та словник географічних термінів.

Створення атласу відбувалося у декілька етапів: попередній (аналіз радянських і зарубіжних картографічних творів подібного призначення та змісту, розробка попередньої структури, макету компоновання і варіантів

дизайну, створення авторського колективу, розробка технологічної схеми підготовки до видання і саме видання); редакційно-підготовчий (збирання матеріалів для укладання карт, створення редакційних вказівок, укладання карт, їх коректура, редакційний перегляд, авторський перегляд, узгодження карт суміжних тем і розділів, рецензування розділів і частин); видавничий (дизайн сторінок атласу, збирання сторінок («верстання»), запис на магнітний носій і передача на поліграфічне підприємство; отримання, перевірка і затвердження плотерних виводів друкованих аркушів атласу, друк накладу).

Попередній етап завершився створенням технічного проекту атласу, що містив програму, попередній список карт, макет компоновання та варіанти оформлення карт. У ході роботи макет та структура атласу частково змінювалися, поступово удосконалюючись. Дизайн атласу на останньому етапі було змінено, що призвело до деяких незначних змін, але дозволило логічно відобразити основні структурні елементи, підкреслити тематичні розділи і підрозділи.

Після укладання усіх карт, їх ретельного корегування і редагування була проведена значна робота з узгодження карт суміжних розділів і серій карт, текстів легенд, уніфікації термінів, уточнення назв окремих карт, розділів і підрозділів, часткового змінення компоновки окремих сторінок.

Висновки. В Атласі вчителя, створеному для картографічного забезпечення вищої школи, сконцентровано багаторічний досвід методичної роботи викладачів вищих навчальних закладів та виробничий досвід редакторського колективу. Спільна робота вчених та спеціалістів-картографів дала змогу створити атлас довідкового типу для цілей навчання, в якому реалізовані інноваційні підходи вивчення географічних дисциплін. Використання сучасних технологій укладання і видання атласу робить можливим подальше його вдосконалення і створення електронного та інтерактивного варіантів цього картографічного посібника. Вміщення нових картографічних сюжетів дозволяє використовувати Атлас Вчителя для вивчення інтегрованих курсів «Географія населення», «Географія культури», «Рекреаційна географія», «Політична географія», «Біогеографія», «Геоєкологія» і створення на його основі похідних атласів для кожної з вищеназваних дисциплін.

Рецензент – канд. геогр. наук, доц. В.І. Остроух

Література:

1. *Географический атлас для учителей средней школы* / Ю.В. Филиппов, В.А. Башлавин, Э.Л. Гусари и др.; отв. ред. А.И. Семенов. – М.: ГУГК, 1954. – 192 с.
2. *Географический атлас для учителей средней школы* / Отв. ред. Л.Н. Колосова, В.С. Чудинова. – М.: ГУГК, 1985. – 238 с.
3. *Dierckedrei* Uniwersalatlas. – Braunschweig: Westernmann, 2001. – 225 s.
4. *Közepiskolai földrajzi atlas*. – Budapest: Cartographia Kft, 1999. – 138 p.
5. *Newer Kozenn Atlas*. – Wien: Hergestellt im Geographisches Institut Ed. Hölzel GmbH, 2001. – 176 s.
6. *Pasaules Ģeogrāfijas Atlants*. – Rīga: SIA «Karsuizdevniecība Jāņa Sēta», 2002. – 128 p.
7. *Rand Mc Nally Student's World Atlas*. – Rand Mc Nally & Company, USA, 1996. – 96 p.

8. *Školni Atlas světa*. – Praha: Kartografie Praha, 1996. – 150 s.

9. *Student Atlas*. – Glasgow; Edinburg: Colins-Longman Atlases; Bartholomeu Ltd., 2001. – 168 p.

10. *Świat Atlas geograficzny z częścią encyklopedyczną*. – Warszawa: Polskie Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych im. Eugeniusza Romera (PPWK), 1997. – 334 s.

В.В. Молочко

ОСОБЕННОСТИ СОЗДАНИЯ ГЕОГРАФИЧЕСКОГО АТЛАСА ДЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

В статье рассмотрены основные этапы создания географического атласа для высшей школы и их особенности. Детально представлены структура и содержание географического Атласа Учителя, состоящего из четырех самостоятельных частей («Общая география. Картография», «Мир», «Материки, регионы, страны. Океаны», «Украина»). Акцентируется внимание на новых подходах к созданию серии экономических карт стран и регионов мира, карт новой тематики. Описаны особенности дизайна Атласа Учителя. Определены перспективы дальнейших исследований.

Ключевые слова: картографирование, географический атлас, структура атласа, содержание атласа.

УДК 528.94:502.7

Нгуен Ле Тхием, В.Н. Опара

Харьковский национальный аграрный университет имени В.В. Докучаева

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОЗДАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТИЧЕСКИХ КАРТ С ОТОБРАЖЕНИЕМ ОБЪЕКТОВ ИСТОРИКО- КУЛЬТУРНОГО И ПРИРОДНОГО НАСЛЕДИЯ

Выполнен содержательный анализ опыта создания туристических карт в международном масштабе – государственными организациями, частными компаниями и в их совместных проектах. Разработана классификация карт для туризма как методологическая основа их проектирования, создания ГИС и формирования инфраструктуры пространственных данных. Обоснована система сведений об объектах природного и культурного наследия для их отображения на туристических картах. Разработана концепция и составлен авторский оригинал первой во Вьетнаме карты историко-культурного наследия города Ханоя с учетом тенденций развивающегося туризма. Сформированы сводки объектов всемирного наследия с их характеристиками по государственной принадлежности, сохранности, культурной значимости, ценности, природоохранному профилю, режиму охраны. Выполнен комплекс исследований по обработке методики и технологии создания туристических карт, их оформлению. Предложена идея создания ГИС-наследия, показана ее содержательная часть.

Ключевые слова: карты туристские, классификация карт, природное наследие, историко-культурное наследие, ГИС.